

INKLYUZIV TA'LIMGA OID PEDAGOGIK NAZARIYALAR VA ULARNING TA'LIMDAGI O'RNI

O.T.Axmedova¹ 

Mas'ul muallif: Axmedova Orzigul Tulqinovna, Shahrisabz shahar 13-maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Received: 27 Sentabr 2026

Accepted: 02 Oktabr 2026

Published: 07 Oktabr 2026

Copyright: © 2026 by the author(s). Licensee Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Axmedova, O. T. INKLYUZIV TA'LIMGA OID PEDAGOGIK NAZARIYALAR VA ULARNING TA'LIMDAGI O'RNI / O. T. Axmedova // Buxoro xalqaro universiteti ilmiy axborotnomasi. — 2026. — T. 10, № 1. — B. 163–166.

1. Shahrisabz shahar 13-maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya. Alohida yordamga bolalar ta'limiga oid pedagogik nazariyalarni tahlil qilish inklyuziv ta'limning pedagogik texnologiyalari, mazmuni, muammolari tahlil qilingan. Alohida yordamga bolalar bilan bo'lgan bolalar bilan ishlash bo'yicha defektologlarni tayyorlashning zamonaviy amaliyoti muammolarini tushunish va har tomonlama ilmiy baholash va davlat va jamiyatning zamonaviy talablarini hisobga olgan holda ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqishning dolzarbligi keltirilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, pedagogik, psixologik, adaptatsiya, ta'lim olishdagi tenglik, inson huquqlari, umuminsoniy qadriyatlar.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕОРИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ИХ РОЛЬ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Аннотация. В статье анализируются педагогические теории, связанные с образованием детей с особыми потребностями, содержание и проблемы инклюзивного образования. Представлена актуальность понимания и всесторонней научной оценки проблем современной практики подготовки дефектологов для работы с детьми с особыми потребностями и разработки путей их устранения с учетом современных требований государства и общества.

Ключевые слова: инклюзивное образование, педагогические, психологические, адаптация, равенство в образовании, права человека, универсальные человеческие ценности.

PEDAGOGICAL THEORIES OF INCLUSIVE EDUCATION AND THEIR ROLE IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Abstract. The analysis of pedagogical theories related to the education of children with special needs, the content, and problems of inclusive education are analyzed. The relevance of understanding and comprehensively scientific assessment of the problems of modern practice of training defectologists in working with children with special needs and developing ways to eliminate them, taking into account the modern requirements of the state and society, is presented.

Keywords: inclusive education, pedagogical, psychological, adaptation, equality in education, human rights, universal human values.

Kirish. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi davlat siyosati umuminsoniy qadriyatlarning ustuvorligi tamoyillari, inson huquqlari, ta'limning gumanistik mohiyati, har kimning bilim olishga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqlarining kafolatlanishi, ta'lim olishdan teng huquqlilikdan foydalanishga tayanadi. Ta'limni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari etib quyidagilar belgilangan: ta'lim sohasida fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarining kafolanishi; ta'lim olishda tenglik, shu jumladan, rivojlanishida maxsus psixofizik xususiyatlari bo'lgan shaxslarga, ularning sog'lig'i va bilim qobiliyatlariga muvofiq, asosiy ta'limning barcha darajalarida va qo'shimcha ta'lim olishda shart-sharoitlar yaratish; rivojlanishida maxsus psixofizik xususiyatlari bo'lgan shaxslarga maxsus ta'lim olish uchun maxsus shart-sharoitlar yaratish va ularga korrektsionalovchi pedagogik ko'mak berish; shaxsning ta'limga bo'lgan ehtiyojlarini, shuningdek shaxsni shakllantirishda, malakali kadrlarni tayyorlashda jamiyat va davlatning ehtiyojlarini qondirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish. Ta'lim sohasidagi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari; sifat, qulaylik, shaxsga yo'naltirilganlik, mazmun, ta'lim dasturlari va ta'lim yo'nalishlarining turli-tumanligi va hokazo.

Davlatimizning ustuvor siyosati yosh avlodni aqlan teran, jismonan sog'lom, ma'naviy yetuk, har tomonlama rivojlangan komil inson qilib voyaga yetkazishdan iborat. Buyuk mutafakkirlarimizning asarlarni tahlil qilar ekanmiz, ular o'z asarlari bilan nogiron bolalar ta'lim tarbiyasi mazmunining boy metodologik asoslarini yaratganliklarining guvohimiz. Abu Nasr Forobiy, Ibn Sino, Alisher Navoiy kabi buyuk mutafakkirlarimizning barchasi jamiyatni bir butun deb qarab, barcha insonlarni teng deb hisoblaganlar. Demak, maxsus ehtiyojli bolalarga ham jamiyatning teng huquqli a'zosi sifatida ta'lim tarbiya berish hozirgi zamon kabi o'sha XI-XII asrlardayoq buyuk Sharq mutafakkirlarining ham diqqat markazidan chetda qolmagan.

Juda ko'plab davlatlarda maxsus yordamga muhtoj bolalarni tarbiyalashda kompensator imkoniyatlarni rivojlantirish hamda ijtimoiy moslashtirishni to'raligicha yo'lga qo'yish maqsadida umumta'lim maktablarida ta'lim berish davlat siyosati rejasiga kiritildi. Buning natijasida esa 1990 yilda Tailandda Umumjahon Konferensiyasi bo'lib o'tdi. Bu konferensiyada "Ta'lim hamma uchun" Umumjahon Deklaratsiyasi qabul qilindi.

"Inklyuziv ta'lim" tushunchasi ingliz tilidan, inclusive, inclusion-uyg'unlashmoq, uyg'unlashtirish, qamrab olmoq, qamrab olish ma'nolarini bildiradi. P.f.n, dotsent R.Shomahmudova "Nogiron va maxsus ehtiyojli ta'lim oluvchilar o'rtasidagi to'siqlarni bartaraf etish, maxsus ta'limga muhtoj bolalar va o'smirlarni rivojlanishidagi nuqsonlar yoki iqtisodiy qiyinchiliklardan qat'iy nazar, oilaning faol ishtirokida, xususan bolaning ehtiyojini qondirishga va ijtimoiy hayotga moslashtirish va umumta'lim tizimiga to'liq qo'shishni ifodalovchi ta'lim tizimidir"-deb ta'rif berib o'tgan.

Inklyuziv ta'lim aynan jismoniy imkoniyati cheklangan yoshlarni o'qitish, tarbiyalash, ularni kasb-hunarga tayyorlash muammosiga qaratilganligi bois biz Respublikamiz va hamdo'stlik mamlakatlarida maxsus pedagogika sohasida olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlariga ko'proq to'xtalidik.

Respublikamizda Inklyuziv ta'limga oid nazariyalar. Maxsus pedagogika sohasida yetuk olima L.R.Mo'minova tomonidan maktabgacha yoshdagi imkoniyati cheklangan bolalarning nutqidagi nuqsonni bartaraf etish bo'yicha korreksion-pedagogik ishlarning nazariy asoslari ishlab chiqilgan, shuningdek, bolalarni logopedik tekshirish va o'qitish metodikasi yaratilib amaliyotga joriy etilgan.

L.SH.Nurmuhammedovanning "Oilada nogiron farzandni tarbiyalashning pedagogik xususiyatlari" ilmiy tadqiqotlari doirasida oilada nogiron farzandi bor ota-onalarning o'ziga xos xususiyatlari, qiyinchiliklari va ijtimoiy-pedagogik, psixologik ko'rsatmalarga muhtojligi tahlil qilingan va bir qator ilmiy natijalar olingan[1].

Alohida yordamga muhtoj shaxsning o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish, mustaqil harakatlanishi, mo'ljal olish, muomala qilish, o'z xulqini nazorat qilish, mehnat faoliyatini o'rganish yoki mashg'ul bo'lish qobiliyatini to'liq yoki qisman yo'qotishi, uni ijtimoiy muhofaza qilish choralari amalga oshirish zaruriyatini ko'rsatadi.

Insonning nogiron bo'lib qolgan paytida shakllangan shaxsiy xususiyatlariga insonning o'zi uchun, uning hayolida yuz beradigan hodisalar uchun javobgarligini anglashga bog'liq.

SH.M.Amirsaidovanning tadqiqotlarida sharq mutafakkirlarining maxsus pedagogika faniga oid ilmiy fikrlari o'rganilib, Abu Ali Ibn Sinoning maxsus pedagogika fani ravnaqi uchun xizmat qiladigan tibbiy-ilmiy, pedagogik va psixologik g'oyalari tahlil qilinib, o'quv jarayoniga tadbiiq etish usullari ishlab chiqilgan[2].

M.P.Hamidova tomonidan olib borilgan "Maktabgacha yoshdagi aqli zaif bolalar so'z boyligini oshirishning korreksion-pedagogik asoslari" nomli tadqiqot ishida umum va maxsus pedagogik tadqiqotlar asosida aqli zaif bolalarning nutqini ko'rikdan o'tkazish metodlari yaratilgan. Bolalarni ko'rikdan o'tkazish natijasida aqli zaif bolalar nutqining rivojlanmaganlik mezonlari ishlab chiqilgan. Maktabgacha yoshdagi aqli zaif bolalarning predmetlar haqidagi tasavvurlarini kengaytirish, hissiy-irodaviy sohalarini jalb etish bilan birga bilishga qiziqish va nutqiy motivatsiyani kuchaytirishga qaratilgan korreksion-pedagogik ish mazmuni va usullari ishlab chiqilgan[3].

D.A.Nazarova tomonidan maktabgacha yoshdagi zaif eshituvchi bolalar nutqini rivojlantirishga qaratilgan ilmiy ishida ilk bor maktabgacha ta'limda zaif eshituvchi bolalarning nutqiy rivojlanish darajasini tadqiq qilish metodikasining moslashtirilgan varianti, maktabgacha yoshdagi zaif eshituvchi bolalar nutqini rivojlantirishning mazmuni, yangi interfaol usullari hamda shakllari, o'rganilayotgan bolalarning umumiy rivojlanishini ta'minlashda ularning o'ziga xos rivojlanish omilidan kelib chiqib, nutqini keng qamrovli rivojlantirish tizimi ishlab chiqilgan va asoslab berilgan[4].

M.F.Hakimovanning "Maxsus yordamga muhtoj o'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlashning pedagogik asoslari" (aqli zaif o'quvchilar misolida) tadqiqotlari doirasida quyidagi ilmiy natijalar olingan:

1. Maxsus maktablar, maktab-internatlar va ixtisoslashtirilgan sanoat kasb-hunar kollejaridagi aqli zaif o'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlash ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan.

2. Maxsus yordamga muhtoj aqli zaif o'quvchilarning kasb-hunarni tanlashga bo'lgan qiziqishining yuzaga kelishi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar aniqlangan.

3. O'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlashda psixologik-pedagogik xususiyatlarni hisobga olgan holda, kasb-hunarga tayyorlashning metodik ta'minoti yaratilgan. Ixtisoslashtirilgan kasb-hunar kollejlari uchun metodik tavsiyanomalar, dars ishlanmalari va o'quv qo'llanmalar yaratilgan.

4. Maxsus yordamga muhtoj o'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlashda xalq hunarmandchiligidan samarali foydalanilgan.

5. "Oshpaz-qandolatchi", "Keng assortimentdagi kiyimlar tikuvchisi" kabi yangi mutaxassisliklari o'quv rejasga kiritilgan.

Maxsus ta'lim muassasalarini mehnat ta'limi o'qituvchilar uchun aqli zaif o'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlashga doir, ta'limning uzviyligini ta'minlash borasida pedagogik tavsiyalar ishlab chiqilgan va maxsus yordamga muhtoj o'quvchilarni kasb-hunarga tayyorlashning samarali tizimi yaratilgan.

F.Mirzayevanning "Jismoniy imkoniyati cheklangan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash va ularni kasb-hunarga o'rgatish metodikasini takomillashtirish" mavzusidagi dissertatsiya ishida quyidagi ilmiy yangiliklarga erishilgan.

-jismoniy imkoniyati cheklangan o'quvchilarning ijtimoiy, psixologik va kasbiy moslashuv muammolariga qaratilgan inklyuziv ta'limning interfaol muloqot, hamkorlik, loyihalash va baholashdan iborat didaktik imkoniyatlari aniqlangan.

-jismoniy imkoniyati cheklangan o'quvchilarni kasb-hunarga o'rgatish modeli maxsus fanlar integratsiyasini ta'minlash orqali ijtimoiy moslashuvni ta'minlashga qaratilgan o'quv meyorlari va jarayonlarni optimallashtirish hamda o'qitish natijalarining tahlili asosida takomillashtirilgan;

-jismoniy imkoniyati cheklangan o'quvchilarni kasb-hunarga o'rgatish o'quv mazmunining umumdidaktik tamoyillari asosida "Ijtimoiy moslashuv" o'quv modulining axborot-metodik ta'minoti ishlab chiqilgan;

-jismoniy imkoniyati cheklangan o'quvchilarning motivatsion, refleksiv va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi maxsus fanlarni integrativ-modulli yondashuv va o'quv modullari orasidagi uzviylikni ta'minlash asosida takomillashtirilgan.

U.Y.Fayziyeva tomonidan 0-1 sinflarda zaif eshituvchi o'quvchilarni savodga tayyorlash va o'rgatish metodikasi ishlab chiqilgan bo'lib, birinchi marta zaif eshituvchi bolalarning ona homila oyidagi davridan maktabgacha kelguncha davridagi umumiy rivojlanish jarayoni, eshitish qobiliyatining buzilish vaqti va sabablari o'rganib chiqilgan. Savodga o'rgatish paytida bolalarda tovushlarni talaffuz qilish qo'nikmalarini hosil qilish, so'z boyligini shakllantirish va boyitish, fonematik jarayonlarni tushunish darajasini aniqlash ustida izlanishlar olib borilgan bo'lib, o'zbek tilida birinchi marta zaif eshituvchi bolalarni savodga tayyorlash va ularga savod o'rgatish sistemasi ishlab chiqilgan.

Alohida yordamga muhtoj bolaning individual yoki tibbiy holatda maktabga yoki jamiyatga moslashishi kerak. Masalan, eshitishda nuqsoni bo'lgan bola umumta'lim sharoitiga moslashishi uchun eshituv apparatidan foydalanib gapirishni o'rganishi kerak. Sog'lom boladan esa imo-ishora tilini va muloqotning boshqa shakllarini o'rganish talab qilinmaydi. O'qishda muammo bo'lsa, bola standart talablarni bajarishi kerak. Aks holda o'qituvchi qo'shimcha mashg'ulotlar o'tilishi lozim. Inklyuziv ta'lim bolani emas tizimni o'zgartirishni taqozo qiladi. Nazariy adabiyotlarni tahlil qilish jarayonida integratsion va inklyuzivlik tushunchalarining o'rtasida umumiylik ham mavjudligi o'ganildi, bu umumiylik zahirida maxsus ehtiyojli bolalarni umumta'lim tizimi sharoitiga kiritish yotadi. Xorijiy davlatlarda inklyuziv ta'lim tizimining joriy qilinishini o'rganar ekanmiz, bu ta'lim tizimini joriy etish uzoq vaqtni talab etishini va juda ko'p miqdordagi moddiy mablag' zarurligi aniqlandi.

Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarning umumta'lim muassasalarida ta'lim olishlari uchun qo'shimcha moslamalarning yaratilishini va shu yo'l bilan nogiron bolalar uchun qulay shart-sharoitlarni talab qiladi. Imkoniyati cheklangan bolalarning inklyuziv ta'lim-tarbiyasini amalga oshirishga, ularni ijtimoiy hayotga moslashtirishga qaratilgan ishlarni samarali olib borish uchun maxsus soha xodimlari hamda nogiron bolalar ota-onalariga inklyuziv ta'limning ahamiyati, ijtimoiy zarurligini tushuntirish ham mas'uliyatli ishlar jumlasiga kiradi. Zero maxsus yordamga muhtoj bolalarning asosiy muammolarini ular o'zlari yashab turgan muhitdan, oiladan uzoqda ta'lim-tarbiya berish bilan hal qilib bo'lmaydi. Imkoniyatlari cheklangan jamiyat a'zolari sog'lom jamiyat a'zolari bilan teng huquq va imkoniyatlarga ega bo'lmas ekan ijtimoiy integratsiyaga erishish mushkul vazifadir.

Maxsus ehtiyojli bolalarning ta'lim-tarbiyasida tenghuquqlilik muammosini hal etish bugungi kunning dolzarb muammlaridan biridir. Ammo bugungi kunda ham juda ko'plab bolalar turli xil sabablarga ko'ra ta'limdan chetda qolmoqdalar. Inklyuziv ta'limga jalb qilishning tashkiliy, ilmiy-uslubiy masalalarini ko'rib chiqish, mutaxassislarni tayyorlash, malakasini oshirishga oid tadbirlarni ishlab chiqish lozim. Alohida yordamga muhtoj bolalarni umumta'lim muassasalariga jalb qilishning ikki asosiy omili mavjud.

Birinchi, imkoniyati cheklangan bolalar ham sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda o'zaro faoliyat ko'rsatishlari mumkin. Inklyuziv ta'lim maqsadga muvofiq tarzda tashkil etilsa, maxsus ehtiyojli bolalar ijtimoiy tomondan himoyalangan, sog'lom bolalar esa ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillari asosida tarbiyalanadilar, nogiron bolalarga nisbatan yanada mehribonroq va e'tiborliroq, nisbatan sezgirroq bo'ladilar, ularga g'amxo'rlik ko'rsatishni tabiiy hol deb biladilar.

Ikkinchi, alohida yordamga muhtoj bolalar ham sog'lom tengdoshlari bilan yonma-yon o'qish, tarbiyalanish huquqiga ega ekanligini his qiladilar va ijtimoiy hayotga osonroq va ertaroq moslasha boshlaydilar. Inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarning ta'lim-tarbiyasida ota-onalar, pedagoglar, mutaxassislar, mahalla hamkorligida ish olib borishni talab qiladi.

Inklyuziv ta'limni amaliyotga o'ziga xos tarzda joriy qilish uchun pedagogik, tashkiliy va uslubiy ishlar zarur. Maxsus ehtiyojli bolalarning umumta'lim sharoitida o'qitilishi ularning o'ziga xos xususiyatlari, nuqson turi, darajasi va sinfdagi bolalar sonini e'tiborga olgan holda tashkil qilinadi. Avvalo shuni ta'kidlash joizki, o'quvchilarning yoshlari bir xil bo'lsa-da, lekin ular bir-birlariga o'xshamaydilar. Barcha bolalarning individual psixologik, shaxsiy xususiyatlari, idrok qilish darajasi, zehn va qobiliyatlari turlichadir. Shu bois maxsus ehtiyojga ega bo'lgan bolani ta'lim olayotgan inklyuziv sinflardagi o'quv-tarbiya jarayonini tashkil etish masalasi yanada murakkabroq muammolarni hal etishni talab etadi. Inklyuziv sinfdagi o'qituvchi bolalarning imkoniyatini e'tiborga olib, darslarni shunga muvofiq rejalashtira olsa, ularni bilim olishiga ta'sir qilish va qiyinchiliklarni bartaraf etishning samarali yo'llaridan foydalansa, maktab va oila hamkorligini to'la yo'lga qo'ya olsa, nogiron bolaning kelajagiga ishonch bilan qarasagina dars jarayonining muvaffaqiyatli kechishiga erishish mumkin. Har bir bola o'z imkoniyat darajasida rivojlanadi. Atoqli psixolog olim L.S.Vigotskiy aytganidek: "Har qanday ruhiy yoki jismoniy nuqsonda ham taraqqiyot davom etadi".

Tadqiqot metodologiyasi (Research methodology). Anomaliyalar har xil bo'ladi, ularning ba'zilar batamom bartaraf etiladi, ba'zilar bir qadar tuzatiladi, korreksiyalanadi, boshqalari esa bilinmaydigan holga keltiriladi, ba'zilar esa kompensatsiyalanadi. Bola nutqida qo'pol kamchiliklar bo'lsa, to'g'ri tashkil etilgan logopedik choralarni o'z vaqtida ko'rish yo'li bilan ularni to'liq bartaraf etish mumkin. Boladagi nuqson organik kamchiliklar natijasida paydo bo'lgan bo'lsa (masalan, oligofreniya shunday nuqson jumlasiga kiradi), uni to'liq bartaraf etib bo'lmasa ham qisman tuzatish mumkin. Korreksion pedagogika amaliyotida yana shunday anomaliyalar uchraydiki, ularni tuzatib ham, korreksiyalab ham bo'lmaydi, masalan, tug'ma ko'rlik yoki karlik shular jumlasidandir. Bunda ko'rish analizatorining vazifasini sezgi organlariga, eshitish analizatorining vazifasini esa ko'rish analizatoriga yuklash, ya'ni kompensatsiyalash, o'rnini bosish

mumkin. Ko'rish qobiliyati zaif bolalar sezgi organlariga tayangan holda barmoqlari bilan Brayl shriftidan foydalanadilar. Bunda harf olti nuqta kombinatsiyasi bilan belgilanadi. Eshitish qobiliyati zaif bolalar esa imo-ishora, ya'ni daktil nutqdan, barmoqlar harakati bilan anglatiladigan nutqdan foydalanishlari mumkin.

Jamiyatning tarixiy rivojlanishi, shaxslarning imkoniyatlari to'g'risida yangi qarashlarga imkon berib, inklyuziv ta'limning rivojlanishi ijtimoiy hamjamiyatda har bir a'zoning ta'lim olish huquqini belgilaydigan huquqiy hujjatlarda mustahkamlandi.

BMTning nogironlar huquqlari to'g'risidagi konvensiyasiga ko'ra, nogironlik bo'yicha har qanday farqlanish, uning maqsadi yoki natijasi teng ravishda tan olinishi, ma'naviy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, fuqarolik va boshqa har qanday sohalarida inson huquqlari va asosiy erkinliklarini cheklashdir. Konvensiya tamoyillari belgilab beradi a) insonning qadriyatlarini hurmat qilish, uning tanlash erkinligi va mustaqilligini hurmat qilish; b) jamiyatga to'liq qo'shilish; v) kamsitilmaslik; g) nogironlarning xususiyatlarini hurmat qilish; d) imkoniyatlarning tengligi; ye) gender tengligi; j) nogiron bolalarni hurmat qilish; z) nogironlarga ta'lim olish huquqini kafolatlash. Konvensiyaga qatnashgan davlatlar ushbu huquqlarni amalga oshirish majburiyatini zimmalariga oladilar, bunda "a) nogironligi sabab bolalar bepul umumiy o'rta ta'lim tizimidan chetlashtirilmaydi; b) nogironligi bor bolalar boshqalar bilan teng ravishda inklyuziv bepul boshlang'ich va o'rta ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar; v) sifatli ta'lim va tarbiya berish kafolatlanadi; g) nogironlarga samarali ta'lim olishlari zarur yordamni olishadi; d) ijtimoiy rivojlanish uchun eng qulay sharoitlarda individual ta'limni tashkil etish bo'yicha samarali choralar ko'riladi [12, 24-modda].

Gumanistik yondashuvning asosini o'z-o'zini anglash qoidalari, kognitiv, yaqin rivojlanish zonasi to'g'risidagi ta'limot tashkil etadi. Pedagogning insonparvarlik nuqtai nazarini o'qituvchining bolaga bo'lgan ishonchi, har bir bolani o'z bolasi kabi qabul qilishi va uning hayotida muhim ishtirokchiga aylanishidan iborat.

Xulosa. Asosiy strategik yo'nalish - bu pedagogik shartlar bilan belgilanadigan ijtimoiy muammolarini muvaffaqiyatli hal etishdir. Ushbu yo'nalish inklyuziv ta'lim rivojlanishini belgilaydigan muhim omil hisoblanadi. Maqsadga erishish vositasi sifatida qadriyatlarni va ularni ta'lim jarayonida o'zlashtirish, insonparvarlik yondashuvi paradigmasida o'qitish va tarbiyalashning asosiy maqsadi esa har bir bolani shaxsiy rivojlantirish, uning qobiliyatlari va o'zini o'zi anglashdir. Insonparvarlik yondashuvi umuman olganda maktabgacha va boshlang'ich ta'limda bolalar uchun ta'lim va tarbiya jarayonining maqsadi va natijasi sifatida ijtimoiylashuv ijtimoiy rivojlanish g'oyasini amalga oshiradi.

Ijtimoiylashuv boshqariladigan tamaddun sifatida qaraladi, bu shaxsning ijtimoiy-madaniy faoliyatga jalb qilish to'g'risida xabardorligini oshirib qadriyatlar tizimini qayta ishlab chiqarish amalga oshiriladi.

Alohida yordamga muhtoj bolalarni ijtimoiy moslashishi ularning ijtimoiy makonga qo'shilishining asosi sifatida qaraladi. Haqiqiy ijtimoiylashuv o'zaro aloqa sharoitida amalga oshirilishi mumkin. Aynan shu turdagi o'zaro aloqalar shaxsning ijtimoiy tajribasini shakllantirishning mexanizmidir, ikkinchidan ijtimoiy jamoaning aloqalarini rivojlantirish shakli hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

- [1] Пулатова П.М. Специальная педагогика (Олигофренопедагогика). – Ташкент: Фафур Фулом номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи, 2005. – 160 с.
- [2] Хамидова М.У. Специальная педагогика (Введение в специальность). – Ташкент: Фан ва технология, 2018. – [объём страниц необходимо указать по книге].
- [3] Ismailova Z.K., Riskulova K., Axmedov M.U., Ismoilova Y.T., Pulatova N.R. The role of electronic pedagogical tools in higher education // Journal of Critical Reviews. – 2020. – Vol. 7, Issue 5. – ISSN 2394-5125.
- [4] Khashimova M.K., Maxsudov V.G., Gaffarov F.H., Allamuradov A.A., Melieva Y., Ismoilova Y.T. Harmonization of Gender Relations and Moral Development // Turkish Journal of Computer and Mathematics Education. – 2021. – Vol. 12, No. 4. – P. 77–82.
- [5] Turaevna I.Y. Morality as a Component of the Image of the Modern Teacher // European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2020. – Vol. 8, No. 2. – P. 141.
- [6] Yulduz I., Umida M. Pedagogical Features of the Formation of Pedagogical Ethics in Future Teachers // Бюллетень науки и практики. – 2021. – Т. 7, № 5. – С. 503–508.
- [7] Бегматова С.Н. Концепция микрообучения – эффективный подход к адаптации педагогов к цифровой образовательной среде // Экономика и социум. – 2025. – № 11-2 (138).
- [8] Бегматова С. Развитие информационно-технологической компетентности у будущих учителей как проблема педагогической задачи // Общество и инновации. – 2021. – Т. 2, № 4/С. – С. 655–658. – DOI: 10.47689/2181-1415-vol2-iss4/S-pp655-658.
- [9] Norkulova S., Rajabov S., Xujayarova N., Dovranova O., Elmurodov S., Alieva S., Umurzakova M. Economic implications of geotechnical engineering and its influence on modern infrastructure and earthquake resilience // Archives for Technical Sciences. – 2025. – Vol. 33, No. 2. – P. 678–689. – DOI: 10.70102/afts.2025.1833.678.
- [10] Khujayarova N.S. Trends in the Development of Inclusive Education in Higher Education // Electronic Journal of Actual Problems of Modern Science, Education and Training. – 2025. – Vol. 9, Issue 12. – ISSN 2181-9750. – P. 22–[sahifa oxiri].